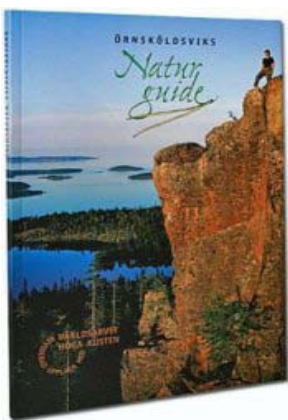

VÄGLEDNING I NÄRNATUR

Guider till lokal natur

Idag är det lättare än för tio år sedan att hitta ut till naturpärlor i många av Sveriges kommuner och län. De senaste åren har det kommit ett stort antal naturguider i bokform, på webben eller som applikationer.

Många av guiderna har finansierats med stöd av Lokala naturvårdsmedel (LONA) och ofta har de tagits fram i brett samarbete med föreningsliv och sponsorer.

Örnsköldsviks naturguide var banbrytande när den kom år 2000.

En ofta framhållen förebild är Örnsköldsviks naturguide, som är innehållsrik, informativ, vacker och inte minst full av praktiska tips kring alla tänkbara former av friluftsliv, från bad, fiske och bärplockning till skärmflygning och sportdykning. I Örnsköldsvik finns också webbverktyget "Örnsköldsvik 10 000 år" med gamla strandlinjer, fornlämningar och kulturmiljöer.

En påkostad bok är "Stora naturguiden till pärlorna i Luleå kommun", som är av kaffebordskaraktär, samtidigt som den är praktisk med särskilda kartblad för olika delar av kommunen, bland annat Luleå stad.

Grannen Piteå har valt en liknande modell med det fyndiga namnet Pitemaal och med vidhängande fältguide i miniformat. Här samsas både natur och kultur, liksom i Uddevalla Natur- och kulturguide med

drygt 100 besöksmål från fjord till storskog. I guider som Utflyktsguiden i Enköpings kommun har såväl natur och kultur som friluftsliv och mathantverk fått plats.

På senare år har det tagits fram applikationer med guider till naturen. Upplandsstiftelsens app "Naturtipset" beskrevs i Naturvägledaren nr 1-2012. Andra exempel är Naturguide Lund (Lunds kommun) och "Natur & Friluftsliv" (ReseGuide Stockholm).

Länsvisa guider finns också, ofta till ett urval natur- och kulturreservat, som till exempel i Stockholms, Hallands, Västerbottens, Västernorrlands, Örebro och Kalmar län.

Listan på guider kan göras lång. I Östergötland finns fältmässiga guideböcker för i stort sett alla kommuner. Andra tips från nätverket (tack!) är Härryda, Skövde, Hudinge och Umeå. CNV samlar fler tips – välkommen att höra av dig!

Satsning på kommunala tätortsnära reservat

Naturvårdsverket gör en informationsdrive för fler kommunala tätortsnära naturreservat och för de statsbidrag som kommunerna kan söka.

Många kommuner har inrättat naturreservat, men fler behövs. Naturvårdsverket satsar därför på extra information och har bland annat lagt ut filmer med goda exempel på sin webbplats. I filmerna redogör bland annat Malin Björk från Örebro kommun för den stora satsning på kommunala reservat som gjorts (läs även i Naturvägledaren nr 1-2012), och Björn Carlberg från länsstyrelsen i Stockholms län berättar om de 24 av 26 kommuner i länet som har bildat reservat.

Kommuner kan söka bidrag från Naturvårdsverket för arbetet med naturreservat. Verket kan bevilja upp till 50 % bidrag till markköp eller inträngsersättning. Kommunen kan också beviljas LONA-stöd på max 50 % för arbetet med att förbereda inrättandet av reservat. Läs mer på www.naturvardsverket.se!

FÖRESTÅNDAREN HAR ORDET

Upptäck det närmaste

Detta nummer av naturvägledaren handlar om naturvägledning i närnatur. Tätortsnära natur eller närnatur? Begreppet som används för vardagsnaturen skiftar. Vi har valt närnatur. Inte bara för att några av oss som arbetar på CNV tidigare varit involverade i utbildningsatsningen Närnaturguiderna (läs mer på sidan x). Närnatur är mer än naturområden som ligger nära tätorter. Som vi kan nå med cykel eller till fots från våra hem, skolor eller arbetsplatser. Närnatur har vi ofta nära även på andra sätt. Den har en betydelse i vardagen och kan vara mycket nära. Busken där någon matar småfåglar. Trädet där det en gång satt en uggle. Asparna som viskar på vägen till bussen. Eller skorstenen där koltrasten hälsar den första värkvällen. Platser, stigar och företeelser som vi har relationer till. Ibland kan vi behöva hjälp på traven med relationerna. Naturvägledning i närnatur visar inte bara vägen till natur vi inte visste fanns – den hjälper oss att få syn på det stora i det lilla och det fascinerande i det vardagliga.

Eva Sandberg

Populär vattenskola

På naturum Västervik får man lära känna Östersjön.

Naturum Västervik är ett av de få naturum i Sverige som ligger inne i en stad. Det innebär goda förutsättningar att arbeta med naturvägledning för skolor. Genom sin populära Vattenskola sprider naturum Västervik intresse för Östersjön till skolklasser och familjer. Under 2011 provade 400 barn på vattenskolan. På naturum Västervik får man också höra spännande historier om Pål Ål och titta in i Cyanas värld. Naturum Västervik fick ett hedersomnämmande då Årets naturum utsågs i oktober. Årets naturum blev det mycket stadsnära naturum Vattenriket i Kristianstad - läs mer här!

Vilda Malmö - stadsguidning som företagsidé

Guidenätverket Vilda Malmö tar ut malmöborna till stadsnaturen - parker, stränder, strövområden, våtmarker och bebyggelse. Fåglar, fladdermöss, fjärlar, trollsländor och träd tillhör specialiteterna.

Det händer mycket på naturvägledningsområdet i Malmö. Flera utomhuspedagogiska verksamheter finns, till exempel SEA-U som vi berättade om i Naturvägledaren nr 3-2011. Drömmarnas hus, Beijers park och Barnens Torup är andra exempel. Staden har satsat på uppmärksammade temalekplatser och med hjälp av boken "Träd i Malmö" kan man bli vägledad till intressanta och vackra träd i staden, även på webben.

Sedan 20XX finns ett guidenätverk som kallar sig Vilda Malmö och som har gjort guidning i närnatur till en företagsidé. Man guidar på fasta tider eller på beställning för små grupper så att alla får en upplevelse. Guiderna är både artexperter och pedagoger

Ribersborg - stranden mitt i Malmö och en av de platser där Vilda Malmö håller guidade promenader.

På Vilda Malmö's fågelguidningar får man låna kikare vid promenader i Västra Hamnen, Ribersborgsstranden, Slottsparken eller andra kända platser i Malmö stad.

Reserverar här några rader för att kolla med Erik Hirschfeld om vilka guidningar som är mest populära.

Borgerinddragelse - naturvägledning för samhället

Många naturvägledare vill skapa ett engagemang kring bevarande av natur och kulturmiljö eller för miljöfrågor i vidare bemärkelse. I den danska utbildningen av naturvägledare ingår kompetensutveckling inom det området. Man kallar det för borgerinddragelse - på svenska ungefär "medborgarinvolvering".

Borgerinddragelse handlar ofta om att engagera lokalbefolkning eller skolungdomar i ideellt arbete. I utbildningen tränas naturvägledarna för att känna sig bekväma med att engagera folk och att få människor intresserade av att engagera sig ideellt.

Leif H. Sørensen på naturskolan Trente Mølle är nationell koordinatör för *borgerinddragelse* i den danska naturvägledarföreningen. Han berättar att danska naturvägledare ofta arbetar med *borgerinddragelse* vid planering och skötsel av naturområden. Man engagerar till exempel skolklasser i naturvårdsarbete. I Kolding kommun får skolbarn och andra lokalboende hjälpa till att restaurera kommunens vattendrag. I Brønderslev

Barn och föräldrar sätter ut fiskyngel i en restaurerad bäck - ett projekt där naturvägledare arbetar med frivilliga krafter. Foto Leif H Sørensen.

kommun sker en del skogs-skötsel med stöd av frivilliga krafter. Leif sätter upp bon för hasselmöss med hjälp av skolbarn. Frivilligt arbete är även vanligt i Danmark när man anlägger nya naturstigar.

I arbetet med att inrätta de danska nationalparkerna har *borgerinddragelse* varit en viktig ingrediens. I nationalparken Thy är informationscentret bemannat sju månader om året med ideella förmedlare, som är lokalboende och har fått en

gratis förmedlingskurs. Genom detta arbetssätt engagerar man lokalbefolkningen och ger besökare möjlighet att träffa dem.

Ett temanummer från 2011 i den danska tidskriften NATURvejleder handlar om *borgerinddragelse* och ideellt arbete inom naturvägledning. Den finns att läsa här

Närnaturguiderna

Naturvägledaren intervjuar Eva Lindberg, verksamhetsledare för Närnaturguiderna - ett samarbete mellan Naturskyddsföreningen och Studieförbundet.

Vilken roll spelar Närnaturguiderna för närnaturen?

- Ordet närnatur användes inte före Närnaturguideprojektet - man pratade bara om tätortsnära natur. Det finns rent mentala effekter av att skapa ett nytt ord - folk får upp ögonen för det och man börjar se närnaturen. Det är svårt att veta konsekvenserna för närnaturen från projektet men effekten borde vara positiv.

Vad är det som är speciellt med närnaturguidernas pedagogik?

- Det speciella med våra utbildningar, som oftast är på två till fyra dagar, är att man låter deltagarna guida varandra och ge respons. Deltagarna får lära sig betydelsen av att använda flera sinnen, folketro och att krydda med kultur i sin naturguidning. Vi betonar också att man sätter gruppens behov i centrum.

Hur ser framtidsplanerna ut?

- Framtiden för Närnaturguiderna är inte bestämd än annat än att jag kommer att jobba med vår sommarutbildning framöver. Tänket från närnaturguiderna kommer dock alltmer att lyftas in i andra verksamheter på Naturskyddsföreningen.

Skolskogar i 30 år

Skola och markägare i samarbete.

Skogen i Skolan är ett samverkansprogram mellan skolan och skogsbranschen. Man arbetar på skolans villkor med lärarfortbildning, skogs dagar och skolskogar med ett utomhuspedagogiskt perspektiv. I år är det 30 år sedan de första skolskogarna skapades. En skolskog är ett område där skolan genom ett avtal med markägaren kan få möjlighet att göra lite mer än vad allemansrätten tillåter - som att sätta ut skyltar, markera stigar, bygga eldplatser och vindskydd, sätta upp fågelholkar med mera. Genom hjälpmedel som Skolskogs-lådan och en övningsdatabas får skolan hjälp att skapa pedagogiska aktiviteter.

Guidning i storstadens hjärta

Varje söndag, året runt, i nu snart tio år, har Storstockholms naturguider inspirerat stockholmare att följa med ut i naturen på en guidning eller till att upptäcka det gröna inne i stan.

Storstockholms naturguider drar sig inte för att guida mitt i stadens hjärta.

Vi gör det här för att det är roligt att sprida kunskap om alla fina naturområden som stockholmarna har i sin närhet - men inte minst för att miljöfrågor ska betyda mer än att bara sortera sopor och spara på varmvatten. Tyvärr blir det ju allt vanligare att människor vistas långt från det gröna utan vardaglig möjlighet att se kopplingar mellan frisk natur och vår överlevnad på jorden. För att man aktivt ska värna om något krävs att man känner till och tycker om det.

I snitt har vi 22 deltagare per guidning varje söndag någonstans i länet. De som följer med oss är till stor del kulturbärande kvinnor - de som också går på teater, lånar på biblioteken och lyssnar på klassisk musik. De är ju redan ganska duktiga på att värna om naturen. Så för att bredda vår målgrupp arrangerar vi också barnvagnsguidningar för småbarnsföräldrar och erbjuder guidningar för företag i den absoluta närnaturen utanför dörren på jobbet.

”Jo men där finns ingen natur!” får vi ofta höra, när vi ska bestämma samlingsplats för en företagsguidning och vi har sagt att vi möter utanför kontorsdörren. Det är något av det roligaste vi gör - hjälper människor att upptäcka pilfinkarna på den tilltygade gräsmattan, mängden och variationen i det gröna som tränger upp mellan gatstenarna och att faktiskt se landskapet som tvingat staden till den anpassning den gjort - mellan de blåa vattnen och berghällarna i förkastningsbranterna.

Kommentarerna vi får om våra guidningar är oftast mycket uppskattande och entusiastiska. Många återkommer regelbundet för att gå med oss. Men vi skulle kunna nå många fler om det fanns bättre kanaler för att nå ut bredare. Och vi skulle gärna vilja ha ekonomisk möjlighet att direkt kunna rikta oss till de nya stockholmarna - barnen och alla nyinflyttade - och ge dem inspiration att upptäcka naturen.

Maria Bergström, verksamhetsledare för Storstockholms naturguider, Naturskyddsföreningen

Natur och integration

I det Göteborgsbaserade projektet ”Vägen till naturen” har huvudfokus varit att få invandrare naturintresserade. Målgruppen har varit de som invandrare träffar, så SFI-lärare, hemspråklärare och representanter för invandrarföreningar, fick lära sig om natur och om utomhuspedagogik. Yusra Moshtat, som arbetade med projektet, menar att alla kan mötas i naturen på lika och mer jämlika villkor. Hon säger att för en invandrare kan naturen ge en trygghet i ett nytt samhälle då växter och djur kan vara delvis samma i det nya och gamla hemlandet. Läs en artikel om projektet här.

”Aktiva ute” är ett projekt i Malmö som var delvis finansierat av LONA-medel. Det var ett samarbete mellan naturskolan och Naturskyddsföreningen i Malmö. Man ville skapa hållbara möten i naturområden mellan grupper av ungdomar. 15 gymnasieelever träffade vid tre tillfällen 15 ungdomar i samma ålder som gick på Svenska för invandrare. Språkeleverna lärde sig svenska i ett sammanhang där det är mer naturligt att prata svenska än i klassrummet. Gymnasieeleverna lärde sig mer om naturen och kopplade det sin utbildning. På första träffen var målet att ungdomarna från de två grupperna skulle lära sig samarbeta. Andra träffen hade fokus på upptäckarlust i naturen och att använda alla sinnen - de fick leta djur och berätta för de andra vad de upplevt. Vid sista träffen var temat biodling och att använda produkter från det. Erik Lensell som har arbetat med projektet vill fortsätta arbeta på liknande sätt. Läs om projektet här och se en kort film om det här.

Friluftsmuseum i staden

Vallby guidar västeråsarna till sitt historiska landskap.

I slutet av 1800-talet rådde en nationalromantisk anda i Sverige. Man sökte efter det genuint svenska, och intresserade sig för den egna hembygden. Allt fler friluftsmuseer grundades i en stad, eller nära en stad.

I Västerås ligger Vallby friluftsmuseum, grundat 1921. Här strövar besökarna omkring bland djur, äldre byggnader, hantverksaffärer och café. Djuren, som man får klappa, tillhör gamla svenska raser

som levtt i Sverige under många hundra år. Här finns ett 40-tal byggnader, hitflyttade från hela länet. Idag satsar museet på

att återskapa och visa så kompletta och genuina miljöer som möjligt. Här finns bland annat jordbrukslandskapet med bondgård och torpmiljö, stadskvarter med hus från Västerås och Arboga, bruksmiljöer med herrgård, bergsmansgård och bysäg, byskola och friluftsteater.

Vallby Friluftsmuseum satsar särskilt på det gröna kulturarvet och den biologiska mångfalden. Museet är informatör om äldre kulturväxter, gamla sorter av sträsäd, prydnadsväxter, fruktträd med mera. De gamla gårdarna omges av historiska trädgårdsmiljöer, där det lyser färggrant och doftar gott av vackra gamla prydnadsväxter som pioner, akleja, syren, luktärt och rosor. Många av växterna är insamlade från olika platser runtom i Västmanland, där man vet att de har vuxit sedan länge.

För ökad tillgänglighet

Myndigheter samverkar för att fler ska komma ut till skyddade områden.

Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket har nu i samarbete med Myndigheten för handikappolitisk samordning (Handisam) och Öppen Skärgård utarbetat rapporten *Att tillgängliggöra skyddade natur- och kulturområden*. Rapporten är tänkt som ett verktyg för planering och genomförande av tillgänglighetsåtgärder. Den är nu ute på remiss till januari 2013. Myndigheterna har också planer på återkommande utbildningar i ämnet. Ladda ner remissrapporterna på www.raa.se eller www.naturvardsverket.se.

Naturskola upptäcker kommunens pärlor

Många av landets 90 naturskolor använder närnaturen i sin pedagogik. Förutom de närmaste omgivningarna kring skolan eller naturskolan kan det också handla om att ta ut eleverna till kommunens fina natur- och kulturområden. Lena Sköldberg från Håbo naturskola berättar om en kultur- och naturvandring till en av kommunens sevärdheter.

På vår skola har vi ett natur- och kulturprogram som innebär att alla årskurser får en heldag varje år på någon av kommunens alla viktiga sevärdheter. Det kan vara att göra en vandring på Upplandsleden, cykla runt och titta på runstenar, besöka Skokloster slott eller fiska vid Ullevifjärden. I årskurs sju gör man en vandring över rullstensåsen och utforskar fornborgen som ligger cirka sex kilometer från skolan.

En onsdag i slutet av september börjar vandringen med 28 elever längs åsen. En uppgift längs vägen blir att hitta två saker som man sedan ska beskriva någon positiv egenskap hos. Vi redovisar och diskuterar detta vid första stoppet nedanför fornborgen. Väl uppe på borgen har vi en fantastisk utsikt och medan eleverna blundar beskriver jag hur isen legat över Sverige och att borgen byggdes just här då det var en övärld med en smal passage där båtar passerade.

Eleverna får sedan klättra på borgen för att försöka mäta hur stor den är och fundera över hur många som kan ha bott där och hur de levde sitt dagliga liv. På vägen hem blickar vi tillbaka mot fornborgen som före besöket var en okänd plats för de flesta.

Liten bondgård nära dig

4H-gårdar har funnits i Sverige sedan början av 1970-talet. De ska efterlikna en svensk bondgård med självhushåll - som de flestas närmiljö såg ut förr.

Idag finns 43 4H-gårdar i Sverige som ger barn och ungdomar möjlighet att uppleva de många värden som vistelse i natur och umgänge med djur rymmer. De djur som hålls bör vara av svenska lantraser och de växter som odlas skall vara de arter som finns på svenska gårdar.

4H-gården ska erbjuda aktiv verksamhet och får enligt 4H:s riktlinjer inte likna en djurpark. Ett av 4H-gårdens viktigaste mål är att alla på gården ska ta aktiv del i alla de sysslor som förekommer. Barn och ungdomar får på så sätt tidigt lära sig ta ansvar och den enskildes personlighetsutveckling främjas i enlighet med 4H:s internationella motto "att lära genom att göra". De 4 "H"-en står för Huvud-kunskap, Hand-färdighet, Hjärta- respekt, medkänsla & empati samt Hälsa-ett sunt levnadsätt. 4H:s vision är att alla barn och ungdomar ska utvecklas till engagerade och ansvarstagande människor med respekt för omvärlden.

Varje 4H-gård drivs i föreningsform som en egen enhet, med ansvar hos den lokala 4H-klubben. Gårdarnas verksamhet är baserad på ideellt engagemang men som regel finns också någon anställd.

I Stockholms län finns särskilt många tätortsnära 4H-gårdar, tolv stycken på platser som Kallhäll, Stora Skuggan, Hägersten och Akalla. Andra sådana exempel är Kättilsröd nära Göteborg, Ånge på Frösön och Gränby i utkanten av Uppsala.

"Strax utanför staden stod den väldiga naturen och hade gott om tid."

Jan Fridegård (1897-1968)

Nästa nummer av
Naturvägledaren
kommer i december 2012.

Aktuellt från CNV

Seminarium för utbildare inom naturvägledning, 22 november. CNV bjuder in utbildare till detta årliga seminarium, denna gång i samarbete med Sjöviks folkhögskola. Seminariet är en möjlighet för utbildare att ventilera viktiga frågor som innehåll, kvalitet och marknadsföring av utbildningar. Vi kommer att diskutera det förslag på en nationell utbildningsnorm för naturguider som CNV och en arbetsgrupp av utbildare nyligen har tagit fram. Normförslaget är nu ute på remiss bland utbildare. Hör av dig om du inte fått det! Anmäl dig till seminariet här.

Internationell konferens i Sigtuna 15-18 juni 2013. CNV arrangerar, tillsammans med Interpret Europe (IE) och National Association for Interpretation (NAI) en internationell konferens för naturvägledare i Sigtuna 2013. Temat blir *Sharing our natural and cultural heritage: interpretation can make us citizens of the world.* "Call for papers" har öppnat och pågår till och med den 7 december. Läs mer här

Kalendarium

OBS DETTA ÄR FÖRRA KALENDARIET

Nytt skickas med nästa korr!!

/Anders

Monitoring and Management of Visitors

21-24 augusti 2012, Djurönaset, Värmdö

www.mmv2012.se

Kulturarvsdagen 2012 - Under ytan

9 september 2012, hela Sverige

www.raa.se/kulturarvsdagen

Ecomuseums 2012, International Conference

19-21 september 2012, Seixal, Portugal

ecomuseums2012.greenlines-institute.org

EUROPARC Conference 2012

22-25 oktober, Hoge Kempten, Belgien

www.europarc2012.com

Reviewing - workshop

14-15 november 2012, Stockholm

www.slu.se/reviewing

Människan och landskapet

15-16 november 2012, Stockholm

www.slu.se/mil

Seminarium för utbildare i naturvägledning

22 november 2012, Sjövik

www.slu.se/cnv-seminarium121122

Läs mer om aktiviteter på www.cnv.nu.